

Verkorte weergave van de discussie en conclusies van symposium Duurzaam Ruïnebeheer te Bleijenbeek op 15 december 2011

Erik Jurgens, dagvoorzitter

De presentaties van vandaag hebben nieuwe informatie opgeleverd. Het aantal kastelen zal in de toekomst afnemen, het aantal ruïnes zal toenemen. Het aantal ruïnes zal ook afnemen en worden gereduceerd tot een aantal kasteelterreinen. Financieel is de consolidatie van een ruïne geen sinecure en vooraf zeer goed te overwegen. Zonder maatschappelijk draagvlak voor een "Geldvernichtungsmaschine" is de instandhouding van een ruïne niet mogelijk. Dat draagvlak is er vaak, dikwijls onder verwijzing naar tal van particuliere organisaties. Is het dan toch mogelijk om op een duurzame wijze met ruïnes om te gaan?

Ger Kockelkorn, voorzitter Stichting Limburgse Kastelen

Er is een grote tegenstelling tussen de organisatiewijze en het schaalniveau van kennis / deskundigheid en de wijze waarop het maatschappelijk draagvlak is georganiseerd. Deskundigheid en kennis zijn centraal / nationaal georganiseerd, terwijl de lokale gemeenschap het draagvlak voor kasteelruïnes moet organiseren. Het mag niet zo zijn dat we de maatschappelijke opgave uitsluitend bij de lokale gemeenschappen neerleggen. Waarom organiseren wij het maatschappelijk draagvlak voor de instandhouding van cultureel erfgoed niet op een hoger schaalniveau?

Erik Jurgens

Heemschut viert in 2011 pas zijn eerste eeuwfeest. Dat is typerend. Victor de Stuers heeft pas eind 19^e eeuw een belangrijke, maar impuls gegeven aan de zorg voor gebouwd cultureel erfgoed van overheidswege. Voorbeeld: de wijze van omgang met de stadhouderlijke kapel op het Binnenhof.

Ger Kockelkorn

Vele aanwezigen zijn verbaasd over het bezit van kastelen van de Rijksgebouwendienst via het Huis van Oranje. Dat zit niet in ons collectieve bewustzijn. Dit is zelfs niet bekend bij deskundigen hier ter plaatse aanwezig.

Erik Jurgens

De overheid spant zich in via RCE en de Rijksgebouwendienst. Wat is er 'bovenop' de lokale en provinciale vrijwilligersorganisaties nog nodig?

Jan Kamphuis, Rijksgebouwendienst

Victor de Stuers was in de 19^e eeuw bij het ministerie van OK en W actief. De Rijksgebouwendienst fungeerde tot voor kort uitsluitend onderhoudsdienst voor overheidseigendommen. De Rijksgebouwendienst is 15 jaar geleden van karakter gewijzigd en is het beleid ten aanzien van gebouwbeheer in overheidseigendom gaan ontwikkelen. De kerntaak van de RGB is huisvesten van ambtenaren en het onderhoud van overheidsgebouwen, waaronder monumentaal erfgoed. RCE is het kennisinstituut voor cultureel erfgoed.

Ton Gijsbers, Heemschut Nederland

Heemschut Nederland heeft de ruïne van Bleijenbeek tot nationaal adoptie-monument gemaakt. Mensen uit het Hollandse hebben desondanks geen duidelijk beeld bij oorlogsrüines in het oosten van het land. Een nationaal georganiseerd maatschappelijk draagvlak werkt niet. Wellicht heeft

Nederland minder historisch besef dan elders, het onderwijs is niet gericht op het vergroten hiervan. Het draagvlak moet je daarom niet nationaal, maar regionaal zoeken en vinden. Mensen hebben meer identificatie met een project dat in de eigen omgeving ligt. De Stichting Bleijenbeek, Limburgs Landschap, etc. geven hier blijk van.

Ruïnes worden vaak gezien als ideaal onderkomen voor vleermuizen: natuur prevaleert vaak in de maatschappelijke waardering. De cultuurhistorische waarden in de eigen leefomgeving worden vaak ten onrechte minder gewaardeerd dan die in verre streken.

Maarten Dolmans, stadsarcheoloog Venlo

Lokaal draagvlak is belangrijk. Cijfers over "return on investment" ontbreken. Er is veel winst te halen met harde gegevens over het economische rendement van cultureel erfgoed. Genieten van erfgoed is maatschappelijke winst, die economisch vertaald kan worden.

Karl Pesch-Konopka, restauratiearchitect

Investeren in ruïnes: bij het kasteel van Arcen is een theekoepel herbouwd. Dat was een actie van de lokale overheid, maar niet van de lokale gemeenschap. Er bestond scepsis over de kosten en het rendement. Nu is er een vorm van beheer. Wanneer de lokale gemeenschap het niet draagt, dan ben je mikpunt van onbegrip en kritiek.

Joop de Jong, Maastricht University

Nuancering over het gebrek aan maatschappelijk draagvlak is op zijn plaats. Het Sociaal Cultureel Planbureau heeft onderzoek gedaan. Cultureel erfgoed heeft de meeste publiekswaardering en aandacht van het publiek. Er is veel maatschappelijk draagvlak, maar hoe wordt dit vertaald en georganiseerd?

Erik Jurgens

De provinciale stichtingen zouden samen een national trust kunnen vormen?

Edu de Loë, Stichting Beheer Kasteelruïne Bleijenbeek

Is de verantwoordelijkheid voor ons cultureel erfgoed niet even belangrijk als het draagvlak? Zijn de eigenarenfamilies niet de beste beheerders? Erik Jurgens is daarvan in dit geval ook een voorbeeld voor een betrokken initiatiefnemer. Moet dit niet heel erg ondersteund worden? Werkt een particulier initiatief dan niet het best? De overheden moeten het particuliere initiatief voor de instandhouding van erfgoed blijven stimuleren en ondersteunen. De bezuinigingsplannen lijken op een andere keuze te duiden. Hoe kun je dan particulieren stimuleren?

Erik Jurgens

Particulieren lopen vaak tegen een barrière van wetten en regels op. Bijvoorbeeld het "aantonen" van een "bomvrij" terrein op Bleijenbeek. Dit kan heel frustrerend werken.

Taco Hermans

RCE is niet van het tegenwerken, maar van het meedenken. Daarnaast is RCE de organisatie die het stokje van Victor de Stuers heeft overgenomen, leidend tot een Monumentenwet in 1961. Er is wellicht al een miljard aan instandhouding van cultureel erfgoed aan subsidies besteed. Het initiatief moet echter van particulieren te komen, uiteindelijk.

Erik Jurgens

Soms is het nodig dat er eerst een ramp gebeurt, voordat er sterk wordt ingegrepen. Laten we een kasteel opblazen vanwege het ontbreken van middelen! Hoe reageert de gemeenschap hierop, ook de minder betrokkenen? We moeten een drempel over om het maatschappelijk draagvlak te organiseren. Een voorbeeld van dezelfde orde: de ontwikkelingshulpgelden en de besteding daarvan. Belangrijke zaken worden niet aanvaard bij gebrek aan 'verschilligheid'. Dat is ook hier het geval. Het werk van vrijwilligers en eigenaren moet het verschil gaan maken, de overheid kan niet meer dan faciliteren en zo weinig mogelijk tegen werken.

René Gerats, Limburgs Landschap

De rijksoverheid doet veel. In Limburg alleen al staan er minstens 265 kastelen en buitens. Gemiddeld is er weinig geld voor deze monumenten beschikbaar. Maar momenteel is er niet meer. Moeten we wel alles behouden en moeten de intacte gebouwen niet voorgaan op ruïnes? Met een groter bezit (zoals bij de National Trust) kun je je onrendabele objecten permitteren als je daarnaast ook rendabele hebt. Blijf investeren in cultureel erfgoed, ook om educatieve, recreatieve redenen. Er is economisch rendement. Stimuleer investeringen in onrendabele projecten met subsidies, sponsorgelden, maar ook via de wet- en regelgeving. Bijvoorbeeld in geval van de ruïne Hoogcruts: het opruimen van twee houten barakken kan niet zonder flora- en faunatoets. Dat kost 2.000 euro, om niet! Of: bodemsaneringsonderzoek, een certificaat voor het afvoeren van bouwpuin. Ruïnes passen niet in het stramien van de standaard bouwtoetsingen. Gevolg: vertraging en vervolgschade. De particuliere initiatiefnemer zou geholpen moeten worden met deregulering!

Erik Jurgens

Is er een bijzondere regeling voor particuliere erfgoedorganisaties nodig?

René Gerats

Een integrale benadering van erfgoed, natuur en ruimtelijke ordening is essentieel. Verlies niet veel inspanning en geld in niet passende procedures.

Erik Jurgens

Ja dus!

Maarten Dolmans

Voelt zich aangesproken als ambtenaar door René Gerats. Ambtenaren worden geconfronteerd met wensen van eigenaren/initiatiefnemers die vaak helaas ook niet reëel zijn. Wel kan er op landelijk niveau worden bewerkstelligd dat regels voor erkende instandhoudingsorganisaties worden versoepeld. Toezicht door speciale regionale ambtenaren met soepel toezicht. Wie kan dit het best initiëren: overheden en provinciale stichtingen.

Erik Jurgens

Erfgoed is een specialisme, waarbij je ook deskundigheid op een hoger schaalniveau moet organiseren!

Als je consolideert dan kost dat gemiddeld 500.000 euro per 10 jaar, aan de hand van een voorbeeld als Kessel. Daarnaast klein jaarlijks onderhoud ad 18.000 euro. Duurzaam ruïnebeheer is dan goedkoper in de vorm van een reconstructie of herstel? Dat is wel de conclusie ten aanzien van Kessel, mede omdat nog 70% van het bouwvolume nog aanwezig is.

Zijn we overtuigd van duurzaam ruïnebeheer, ondanks deze kosten? Is hiervoor voldoende draagvlak?

Ger Kockelkorn

Tussen herbouw en consolidatie is er wellicht nog een goede tussenvariant. Siersdorf consolideert vooruitlopend op een definitief plan. Een tussenstap die herbouw niet uitsluit en een tussenpauze creëert voor fondsenwerving.

Uit de zaal

Een kasteel is echter niet gemaakt om als ruïne te functioneren. Elk jaar verdwijnt er 30 centimeter bouwvolume. Zet je er een kap op, dan blijft het goed. Zo niet, dan wordt het duurder.

De Hertefeld-variant laat zien dat een deel voorzien is van een kap op de donjon. De rest van het kasteel is geconsolideerd en wacht op een toekomst.

Over Bleijenbeek is er over 10 jaar niets meer te kiezen. Er moet nu gekozen worden.

Er zijn meer dan 100.000 mensen in de cultuurhistorie actief. Te onderzoeken is hoe dit regionaal in een National Trust te organiseren. De Stichting Limburgse Kastelen heeft een eigen weg gekozen in het verleden, hetgeen wellicht reden voor heroverweging is. De provinciale opschaling van particuliere initiatieven wordt als een goede optie erkend.

De vraag of ruïnes duurzaam te beheren zijn, kan niet positief worden beantwoord. Er is een maatschappelijk draagvlak nodig om geld te steken in het beperken van verval. Economisch is dit niet rendabel, althans ten aanzien van ruïnes. De reden voor instandhouding van ruïnes moet liggen in het maatschappelijk belang er van en het maatschappelijk draagvlak voor de instandhouding van cultureel erfgoed in het algemeen.